

Walbert Bühlmann

A Szentlélek és mi...*

Ha annak eszményképét keressük, hogyan kell Jézus egyházát az evangéliumnak megfelelően igazgatni és vezetni, akkor az Apostolok cselekedeteiben (15,1-35) megtaláljuk a konfliktushelyzetek egyik ősmo­delljét, és egyúttal a konfliktusmegoldás minden időkre érvényes modelljét is. Pál kereszteselési gyakorlata miatt ugyanis „heves vita” támadt a jeruzsálemi közösségben. Néhány törvényhű zsidókeresztény ragaszkodott ahhoz, hogy a pogánykeresztényeket is „körül kell metélni, és meg kell követelni tőlük, hogy ragaszkodjanak Mózes törvényéhez”. Ezért aztán szükségesnek tartották, hogy összejöjjenek, és „megvizsgálják a kérdést”. Ekkor *mintaszerű véleményalkotási folyamat* következett be.

Ebben az volt a meglepő, hogy nem a progresszív Pál hívei próbálták meg ráerőltetni véleményüket a többiekre, hanem épp a közösség két oszlopa, az inkább konzervatív Péter és Jakab emelt szót a zsidó törvényről való szabadság mellett. Péter azt mondja: Az én számból is sok pogány hallotta az evangélium szavát, és hitre jutottak. Isten megtisztította szívüket a hit által, és nekik is megadta a Szentleket. Miért „raknánk még nyakukba azt az igát, amelyet sem atyáink, sem mi nem voltunk képesek hordozni”? – Jakab azt mondja: Péterrel együtt én is azon vagyok, hogy „nem kell terheket rakni azokra, akik a pogányok közül tértek meg Istenhez...”

A vélemények kifejtése után határozatot hoztak, amelyet megküldtek a pogánykeresztényeknek: „A Szentlélek és mi elhatároztuk, hogy ne rakjunk rátok további terheket, mint ezeket a szükséges dolgokat: tartózkodjatok a bálványoknak áldozott hústól, a vértől, a fojtott állattól és a fajtalan­­ságtól.”

A minket ma már nemigen érdeklő tartalmi mozzanat mellett rendkívül aktuális marad a *strukturális mozzanat*: „A Szentlélek és mi elhatároztuk...” – Mindenekelőtt: Kikre vonatkozik a „mi”? Hosszú protokolláris és jogi tudakozódás nélkül – ami ma oly sok világi és egyházi konferenciát terhel meg – egyszerűen össze­jött a közösség egésze, mivel úgy

véltek, ily módon tudják a legjobban értelmezni annak a Jézusnak a szándékait, aki erre nézve nem adott semmilyen útmutatást. A beszámolóban háromszor is ez áll: „Az apostolok és presbiterek...” (Ma ez alighanem azt jelentené: a plébános és az egyház­köz­­ségi képviselőtestület; vagy: a püspök és a lelkipásztori tanács vagy a papi szenátus.) Aztán pótlólagosan még kétszer ez: „A gyülekezet, az apostolok és a presbiterek...” S a döntő mondat is hangsúlyozza: „Ekkor az apostolok és a presbiterek az egész gyülekezettel együtt elhatározták...”

Ami a határozathozatalt illeti, meggyőződésük volt, hogy a *Szentlélek ihletésére* történt meg. Nem mintha a Szentlélek főntről megtáviratozta volna azt. Ő az apostolok, a presbiterek és Jézus minden női és férfi tanítványa bensejében él és működik. Jézus ugyanis megígérte, hogy ez a Szentlélek „elvezeti a teljes igazságra” tanítványait (Jn 16,13), hogy ne­héz helyzetekben ez a Lélek sugalmazni fogja nekik, mit mondjanak [és tegyenek] (Mt 10,20). Ezért az apostolok azt tanították a keresztényeknek, hogy Isten templomai vagyunk, és Isten Lelke bennünk lakik (1Kor 3,16), hogy a Lélek tanúsítja számunkra: Isten gyermekei vagyunk (Róm 8,16), hogy ő imádkozik bennünk szavakba nem foglalható sóhaj­­tásokkal (Róm 8,26). Még nagyon sok olyan szövegre lehetne utalni, amelyek rámutatnak arra, hogy a Szentlélek volt a vezérlő elve magának Jézusnak, tanítványainak és az egész keresztény közösségnek. Mivel meggyőződésük volt, hogy a Lélek vezet az egyházat mint egészet, ezért a régi egyházban *ezt az irányelvet* kö­vet­tek: „Semmit se a püspök nélkül, semmit se a papok tanácsa nélkül, semmit se a nép beleegyezése nélkül.” Később persze sajnos a filozófi­ai-teológiai viták és spekulációk tárgyává fokozták le a Szentleket. A 4. századtól egyre hevesebben vitáztak a zsinatokon, dogmákat állítottak föl, és minden másként gondolkodót kiát­kozással sújtottak. Még később a hierarchia segédjévé zsugorították Szentleket, mondván, ő szavatolja,

hogy a hierarchia az igazság birtokában legyen.

A II. Vatikáni Zsinaton ismét fölfedezték a Szentleket mint az egyház életelvét. A zsinati szövegek nem kevesebbszer, mint 258-szor szólnak a Szentlélekről, aki „természetfölötti hitérzékét ajándékoz Isten egész népének”, s aki gondoskodik arról, hogy „a hívők összessége, amely birtokolja a Szentlélek kenetét, ne tévedjen a hitben” (Lumen gentium, 12). Következésképpen „a Szentlélek félreismerhetetlen működésének” kell tulajdonítani azt is, hogy az egyházban viselt sajátos felelősségük tudata megerősödött a laikusokban, akik bizony „szintén részesednek Krisztus papi, próféta­i és királyi tisztségében”. A laikusok ennél fogva nem pusztán a hierarchia meghosszabbított karját jelentik, szabad és kell is önállóan kezdeményezniük, mert „miután a keresztség betago­lta őket Krisztus misztikus testébe, s a bér­málás megerősítette őket a Szentlélek erejével, maga az Úr bíz­za meg őket az apostoli küldetéssel” (Apostolicam actuositatem, 1-3).

Az ilyen kijelentések révén az egyház ismét megtalálta a kapcsolatot az evangéliumi, illetve az őskeresztény gondolkodással. Persze ezután meg kellene lennie bennünk annak a bátor­­ságnak is, hogy konkrét következtetéseket vonjunk le, ahogyan egykor Jeruzsálemben történt, ahol „az egész gyülekezet” együtt tanácskozott az apostolokkal és a presbiterekkel, és együttesen határoztak, ahol az egyes tagok Szentlélektől kapott adományainak megfelelően sok férfira és nőre osztották szét a különböző egyházi szolgálatokat, s ahol tehát *még nem ismerték a klerikalizmust*, hanem minden hívőt határozottan „Isten szentjének, kedveltjének, kiválasztottjának” neveztek, és „választott nemzetiségnek, királyi papságnak” ismertek el (1Pét 2,9). A klerikalizmus olyan mértékben ütötte föl a fejét, amilyen mértékben elsatnyult a Szentlélekről szóló teológia.

Ellenkezik tehát a Zsinat őskeresztény szellemű kijelentéseivel, amikor manapság az *újklerikalizmus* – szinte páni félelemben a hierarchikus el-

* Ez és a következő írás húsz évvel ezelőtt keletkezett; elgondolkodtató, hogy mennyire időszerűek ma is.

sőbbség miatt – ismét lefokozza a laikusokat az egyházban, minden testületben legfeljebb tanácsadói szerepet biztosít nekik, és csak azért tesz lehetővé számukra bizonyos szolgálókat, mert kevés klerikus áll rendelkezésre. Ennek igazolására bizonyos bibliai helyekre hivatkoznak, de határozottan beszűkítő módon értelmezik őket, s így visszaélnék velük. Amikor például a svájci püspökkel találkozva a pápa ezt a mondást idézte: „Aki titeket hallgat, engem hallgat, és aki titeket elvet, engem vet el” (Lk 10,16), és ezzel Jézus elvetéseként bélyegezte meg azt, hogy a svájciak elutasították Haas püspököt – nos, akkor figyelmen kívül hagyta, hogy ezek a szavak nem kizárólagosan az apostolokra vonatkoztak, hanem öszszefüggésben állnak a 72 tanítvány kiküldésével és visszatérésével, tehát ma azt mondhatnánk, az egyházi szolgálatban álló férfiak és nők küldetésével. Hasonlóan áll a dolog az azzal a hellyel, ahol Jézus azt mondja Péternek: „Amit [te] megkötsz/földoldasz a földön, megkötött/földoldott lesz a menyben is” (Mt 16,18). Nem sokkal később ugyanis azt mondja a tanítványoknak: „Amit [ti] megkötöttök/földoldotok...” (Mt 18,18). Ez utóbbi hely az ún. közösségi szabályzatban áll, ezért elfogadhatatlan, hogy utólag – beszűkítő módon – a tizenkét apostolra és utódaikra vonatkoztassuk. A „tanítványok” azok a férfiak és nők voltak, akiket megérintett Jézus tanítása, ma úgy mondhatnánk: a keresztény közösség.

Jézus egyházának tulajdonképpeni meghamisítása a monarchizmus által megerősített klerikalizmusban áll. Ha egy pápa vagy az egyik püspök csak az „ő” Szentlelkére hallgat, és úgy tesz, mintha a többi püspök, a többi pap s a hívők egész serege nem birtokolná szintén a Szentlelket, akkor ez *gyakorlatilag eretnekséggel ér fel*, bármennyire ismételtetik is a szentírási vagy zsinati szövegeket. A Zsinat szép kijelentéseit nyilvánvalóan egy fájdalmas folyamat során kell tetekre váltani, mégpedig minden hívő részvételével, akikben szintén működik a Szentlélek.

Az egész gyülekezet komolyan vétele mellett még valami feltűnik az Apostoli Zsinatról szóló beszámolóban: az a hallatlan, szinte hihetetlen bátorság, amellyel felmentették a pogánykeresztényeket a zsidó törvény hatálya alól, holott azt voltaképpen nem merték bolygatni. Ekkor valóban kézzel fogható volt a Szentlélek működése. Persze a zsinat nagyvonalú határozatával mégsem volt elintézve az eset. Már akkor jelentkezett az a tragikum, hogy egy haladó

zsinatot *utólag nagyon beszűkítő módon értelmeznek* és alkalmazzák! Az Apostoli Zsinat után ugyanis a jeruzsálemi gyülekezet széles körei elutasítóan viselkedtek Pállal szemben. Azt vetették a szemére, hogy hatályon kívül helyezi a körülmetélést és a szent törvényt (ApCsel 21,15-26). Továbbá zsidókeresztény misszionáriusok hatoltak be a páli gyülekezetekbe, hogy ismét bevezessék azokban a körülmetélést és a régi törvény kötelező erejét. Pál ekkor rendkívül hevesen reagált, és kijelentette, hogy ez egyenlő a Krisztustól való elpártolással, a Krisztus kegyelméről szóló evangélium elárulásával (Gal 5,2-4).

Még Péter is visszaesővé vált. Antiókiában együtt ült néhány pogánykereszténnyel, sőt együtt is evett velük, ami különben elképzelhetetlen volt egy zsidó számára. De ekkor megjelent néhány zsidókeresztény, és Péter – szégyenében, és bánva korábbi magatartását – hirtelen visszahúzódt a pogánykeresztényektől. Amikor Pál utóbb tudomást szerzett erről, éktelenül feldühödött, és keményen szembeszállt apostoltársával: „Te, Kéfás, eltértél az evangélium igazságától, hibáztál, őszintétlenségben és képmutatásban váltál bűnössé!” Ez a *rendreutasítás* nem csupán négy szemkört történt, hanem „mindenki jelenlétében”. És Pál maga gondoskodott arról, hogy e közjáték a Szentírásba is bekerüljön (Gal 2,11-21), örök figyelmeztetésül és bátorításul minden kis és nagy Péter számára, nehogy ismét beleessenek a törvényeskedő gondolkodásmodba, illetve minden kis és nagy Pál számára, hogy szükség esetén keményen szálljanak szembe Kéfással, az egyházi tekintéllyel.

Pál aztán a Rómaiakhoz írt hosszú levelében még egyszer felvetette a kérdést, és alaposan kifejtette a mózsi törvénytől való szabadság, az egyedül a Krisztusba vetett hit által történő megváltás tételét. Hogy korának a római jog által meghatározott légkörében elérte-e a kívánatos sikert? Hogy az Isten gyermekeinek szabadságáról szóló Római levél elegendő figyelmet kap-e a mai, az egyházjog által olyannyira meghatározott vatikáni milióban? Pálnak végül *drágán kellett megfizetnie* a szabadság iránti buzgalmaért. A zsidó vezetők, feltehetően nem egészen a zsidókeresztények részvétele nélkül, az egész népet fellázították, és azt kiáltották: „Ez az ember, aki az egész világon a törvény elleni tanokat terjeszt!” Megölték volna, ha nem védte volna a római katonaság. Azután a császárhoz fellebbezett, és Rómába vitték (ApCsel 21). De fogolyként ott is

folytatta tevékenységét, és „teljes nyíltsággal hirdette a Jézus Krisztusról szóló tanítást” (ApCsel 28,31). Ezzel a „nyíltság” vezérszóval ér véget az Apostolok cselekedetei. Végül azonban – egy egyházi konfliktus végső kihatásaként – Pált lefejezték Rómában. A mai konfliktushelyzetekben vigasz számunkra, hogy már akkoriban, az ősegyházban létezett a frontok olyan összeütközése, amelynek a radikalitása és érzelmi töltöttsége messze fölülmúlja a mai konfliktusokat.

A fonalat tovább lehetne követni az egész egyháztörténelmen keresztül, és ki lehetne mutatni, hogy *a konfliktusok hozzátartoznak* az egyház normális állapotához. Különböző nemegyszer előfordult, hogy a pápák tanbeli véleménye és álláspontja húzta a rövidebbet, és az „ellenpárt” kerekedett felül.

Ezért aztán igencsak időszerű lenne, hogy az „Egyház”, vagyis Róma ne csak megtűrje a kritikus történetírást, ne hagyja rá pusztán a „disszidensekre” és az egyház ellenségeire, hanem *végre maga a pápaság „demitologizálja” önmagát*. Hasonlót tett a japán császár a II. világháború katasztrófája után, amikor egy rádióbeszédben hivatalosan visszavonta a császár isteni mivoltának régi japán felfogását. Még várunk kell arra az órára, amikor egy pápa nyilvánosan kijelenti, hogy bár hivatala isteni küldetésre és teljhatalomra hivatkozik, ugyanakkor azonban – szintén Isten akarata alapján – olyan emberek töltik be ezt a hivatalt, akik hibázhatnak, és hibáztak is, mindmáig. Ez végre felszabadíthatná azokat az embereket, akik egész életükben „ekkleziogén”, azaz egyházi eredetű neurózisban szenvednek, mivel ifjúságuktól fogva beléjük oltották a bűntől és a pokoltól való félelmet, és akiket a legjobb pszichoterapeuták is csak nehezen tudnak megszabadítani ettől a félelemtől, hiszen „az egyház” megmondta..., továbbá azokat, akik betegre megelégedik magukat a jelenlegi egyházkritikák miatt, mert úgy vélik, hogy mégiscsak a pápa birtokolja a Szentlelket, neki mindig igaza van, ő tudja a legjobban, mit kell tennie.

Tehát már az egyháztörténelem kezdetén jelentkezett az a követelmény, amelynek ma – oly hosszú ideig tartó triumfalizmus és miszticizmus után – végre meg kellene felelni.

A szerző 1954-1970 között a misztiótudományok docense volt Fribourgbán, 1970-1982 között pedig a kapucinus missziók főtitkára Rómában.

Forrás:

W. B., Zivilcourage in der Kirche, 1992